

I babylonerkongens bug - eksilmetaforer i Det Gamle Testamente

Poulsen, Frederik

Published in:
TEOL-information

Publication date:
2016

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[CC BY-ND](#)

Citation for published version (APA):
Poulsen, F. (2016). I babylonerkongens bug - eksilmetaforer i Det Gamle Testamente. *TEOL-information*, 53, 30-33. <https://tidsskrift.dk/teolinformation/issue/view/8109/770>

I babylonerkongens bug – eksilmetaforer i Det Gamle Testamente

Af postdoc, cand.theol., ph.d. Frederik Poulsen

Det Gamle Testamente er fascinerende litteratur. Der er en rigdom af billedsprog, som kræver en ekstrem opmærksomhed og kreativitet i læsningen. Det gælder

også emnet „eksil“, som er et omdrejningspunkt i mange af fortællingerne og i de poetiske tekster.

Jeg er særlig optaget af eksil som et litterært og teologisk motiv. Hvilke billeder bruges om tilværelsen i eksil? Og hvordan har disse billeder påvirket den betydning, som motivet har fået i jødisk-kristen teologi og i dag?

Disse spørgsmål er udgangspunktet for mit postdoc-projekt „Images of Exile“. Projektet er støttet af De Frie Forskningsråd, og jeg begyndte at arbejde på det i juli sidste år. Den blev i december styrket ved en forskertalentbevilling i Forskningsrådets Sapere Aude-program.

Eksil er Guds straf

Babyloniernes ødelæggelse af Jerusalem i 587 f.Kr. og det efterfølgende eksil i Ba-

bylon er ikke det eneste eksil i Det Gamle Testamente. Alligevel er det den eksilbegebenhed, der har tiltrukket sig flest fortolkninger. I Klagesangenes fem digte om Jerusalems ødelæggelse er byen skildret som en sørgende kvinde. Hun har set sine børn – sine indbyggere – blive ført bort af fjenden. Ødelæggelsen er Guds retfærdige dom over folkets synd.

Kongebøgerne kulminerer med babyloniernes angreb på Jerusalem. Gud har selv kaldet fjenderne. Byen bliver belejret, og kong Jojakim føres i fangenskab i Babylon. Et oprør ti år senere fører til den endelige ødelæggelse af byen og templet. Kun de fattigste i landet bliver ladet tilbage. Den desillusionerede fremstilling slutter dog med et spinkelt håb. Efter næsten fyrre års fangenskab benådes den eksilerede kong Jojakim. Hvis der overhovedet er et håb for fremtiden, så ligger det hos dem, der er i eksil i Babylon.

Profeten Jeremias udvikler denne tanke ved at skelne skarpt mellem to grupper: dem, der sendes i eksil, og dem, der bliver tilbage i landet. Folket i eksil vil få mulighed for at omvende sig, mens alle andre vil blive dræbt. Eksilet repræsenterer her nye muligheder – en chance for at

vende ryggen til den syndefulde fortid og i det fremmede igen besinde sig på Gud. At eksilet ligefrem har en *rensende* virkning, er et centralt motiv i de skrifter, der er præget af den præstelige teologi. I 3 Mos 26 er det ikke bare folket, men selve landet, som skal renses. Det skal have en „sabbatshvile“ og ligge øde og tomt tilbage. Kun en ny skabelse kan give en ny begyndelse.

Eksil er et livsvilkår

Livet i eksil er altså en straf. Samtidig er det en prøvelsestid med ny mulighed for selverkendelse og selvkritik, omvendelse og renselse. I Mosebøgerne finder vi ligefrem en beskrivelse af eksil som et livsvilkår.

Fortællingen om Edens have spiller åbenlyst på modsætningen mellem to former for steder og to former for liv. Livet i den frodige have og livet *udenfor* i den tørre, barske og gudsforladte verden. Guds straf markerer overgangen mellem de to steder. Menneskene bliver *drevet ud* af Gud, væk fra hans livgivende nærvær.

Kain er prototypen på en eksilfigur. Han dræber som bekendt lillebroren Abel og får sin straf. Han skal leve flygtningens fredløse liv, *fordrevet* fra sit land og sin Gud. Fortællingen om Kain kan være et billede på Israel: Landet ligger ødelagt tilbage, mens Israel må leve som flygtning i det fremmede.

Fortællingen om Noa fortsætter problematiseringen af „landet“ – her i billedet af hele jorden. Oversvømmelsen er straf for menneskenes fordærvelse af jorden. Alt skal overskyldes og vaskes rent. Der er en slående lighed med tanken om det tomme land, der skal renses. Hvem er så i eksil i syndflodsfortællingen? Noa og

hans familie! Arken er eksilet, hvor folket skal overleve, mens landet renses.

Eksilmotiverne fortsætter. Straffen i fortællingen om Babeltårnet er, at menneskeheden bliver *spredt* ud over hele jorden. Patriarkerne Abraham, Isak og Jakob lever et omtumlet nomadeliv mellem Babylon i øst og Egypten i vest. Og selveste Moses er også en eksilfigur. Han bliver født uden for landet og får aldrig lov til at betrede det.

Ned i dødsriget

Mit eget projekt handler mest om profeterne. Hos dem er der en rig, poetisk tale om eksil. Men de bruger ret forskellige billeder. Esajas taler om eksil som fangenskab, slaveri og blindhed. Jeremias fortolker det som ufrugtbarhed, rodløshed og forladthed, som når en mand forlader sin kone. Ezekiel ser eksil som en form for åndelig død, som folket skal vækkes til live fra. Blandt de små profeter sammenligner Habakkuk eksil med at blive fanget i et fiskenet. Det spændende er, at valget af billeder er med til at farve begrebet og udvide, hvad et liv i eksil kan betyde.

Hos Esajas optræder motivet bl.a. i 5,11-17, som jeg her vil bruge som eksempel. Tekststykket indgår i en række forbandelser mod Jerusalems overklasse. Vers 11-12 beskriver deres dekadente liv. I stedet for at kaste opmærksomheden på Gud fester de fra morgen til aften med masser af sprut og liflig musik.

I vers 13-14 lyder straffen over dem. Gud siger: „Derfor skal mit folk føres bort *uden* viden“. Eksil har altså også med manglende viden eller forståelse at gøre. Men er eksilet en straf for manglende forståelse af Gud og hans værk? El-

ler er det festende folk så beruset, at de end ikke ænser, at de bliver ført væk, altså uden viden om det? Selv tror jeg mest på den første mulighed. Manglende opmærksomhed på Gud er nemlig et tilbagevendende anklagepunkt hos Esajas.

Tilværelsen i eksil beskrives derefter som sult og tørst, der fører til død. De hebraiske ord for sult og tørst optræder også side om side i Femte Mosebog. Her beskriver de slavetilværelsen under den fjende, som Gud sender mod folket. Det er et liv i sult, tørst, nøgenhed og mangel på alt. Sult og tørst er dertil et billede på tilværelsen i den døde ørken. Udsatheden er hermed også et fravær af Gud som hyrde – den hyrde, der leder til frodige enge og livgivende kildevæld.

Associationen med død er helt tydelig i vers 14. Målet for vandringen er slet og ret dødsriget Sheol, der spærrer sit gab op og synker folket. Ironien er tyk. For det første bliver alle de, der drikker øl og vin i stride strømme, selv „drukket“. For det andet tyder det på, at festen fortsætter ned i dødsriget. Så bedøvede er folket af druk, at de slet ikke opdager, at de nu befinder sig i Sheol!

Vers 14 beskriver eksil med mindst to udtryksfulde metaforer: at være i eksil har noget at gøre med at blive fortæret eller slugt; og det har med død at gøre.

Eksil er at blive slugt

Motivet med at blive slugt går igen mange steder. I 4 Mos 16 har vi fortællingen om Kora, Datan og Abirams oprør mod Moses. Som straf åbner jorden sit gab og sluger dem og deres familier. De styrter levende ned i Sheol, og jorden lukker sig over dem.

Billedet af babylonierne, som „sluger”

Israels folk, finder vi både hos Habakkuk og Jeremias. Habakkuk fremstiller Babylon som en troløs tyrant, der „åbner sit svælg som dødsriget“ og er „umættelig som døden“, „han samler alle folkene under sig, river alle folkeslagene til sig“ (2,5). Hos Jeremias er sproget stærkt billedeledende. Israel siger: „Babylonerkongen Nebukadnesar spiste mig, åd mig op og stillede mig til side som et tømt fad; som en drage slugte han mig, han fyldte sin bug med mit lækre kød og kastede mig op igen“ (51,34).

Bevægelsen med at blive slugt og kastet op igen har givet stof til en rabbinsk læsning af Jonasfortællingen. Jonas er et billede på Israel, mens fisken er et billede på Babylon, der sluger folket. Ligesom Kain må Jonas flygte væk fra Guds ansigt. Han foretager en langsom bevægelse nedad: først ned til Jafo, så ned i båden og så ned nederst i båden i dyb søvn. Sø-mændene „slynger“ ham ned i havet – verbet bruges andre steder om at blive kastet i eksil – og han ender nede i fiskens mave.

Midt i kaosvandene overlever Jonas inde i fisken. Det kan læses som en parallel til Noa i arken midt i syndfloden. Fisken er altså som arken et billede på opholdet i eksil. Ligesom hos Jeremias og i den præstelige teologi er det stedet for omvendelse. Jonas' salmesang i fisken spiller på eksilmotiver: Han råber fra dødsrigets dyb, og Gud har kastet ham ned i dybet. Ligesom Kain er han *fordrevet* bort fra Gud. Han er spærret inde: „Jeg var kommet ned til bjergenes rødder, jordens porte var for evigt slået i bag mig“. De lukkede porte er et billede på fængsling og fangenskab som det mørke fangehul hos Esajas. Mest hjertegribende

er Jonas' desperate ord: „Får jeg igen dit hellige tempel at se?“ Jonas er i bund og grund en eksilfigur. Han er på flugt, borte fra sit land og fordrevet af sin Gud.

Eksil er død

At eksil har med død at gøre, er der andre gode eksempler på. I den apokryfe Baruksbog finder vi denne sammenligning: „Hvorfor, Israel, hvorfor er du i fjendeland og er blevet gammel i et fremmed land, hvorfor er du blevet uren som de døde, og regnes blandt dem i dødsriget?“ (3,10-11).

Sammenkædningen af eksil og død er dernæst til stede i Ezekiels Bog. I kapitel 37 fører Gud profeten ned i en dal, som er fuld af indtørrede knogler. På Guds befaling skal Ezekiël profetere om livsånden, og de døde ben skal blive levende. Der lyder en *raslen*. Benene nærmer sig hinanden, der kommer sener på dem, kød

dækker dem, og de bliver trukket over med hud. Det følgende afsnit er en fortolkning af dette syn. De indtørrede ben er hele Israels folk, som siger: „Vore ben er indtørrede, vort håb er slukket, det er ude med os!“. Den gradvise bevægelse fra billede over i sagen selv er bemærkelsesværdig. Som svar siger Gud: „Mit folk, jeg åbner jeres grave og fører jer op af dem for at bringe jer til Israels land“. Hos Ezekiël er eksilet en grav i det fremmede – en åndelig død, som kun Gud kan vække folket til liv af.

Eksil er et sort hul

Eksilmotivet er et sort hul. Det suger billeder til sig. Eksil er fangenskab, en grav, et dødsrige. Eksil er manglende forståelse, blindhed og desorientering. Eksil er en ark, en fisk og babylonerkongens bug. Det er mit emne de næste små to år.